

Joanna Kielin-Maziarz¹

Istota wolności i praw w wybranym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego dotyczącym prawa własności

Słowa kluczowe: istota prawa, własność, orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zasiedzenie

Keywords: the essence of the law, property, the case-law of the Constitutional Tribunal, the right of prescription

Streszczenie

Koncepcja istoty wolności i praw kształtuje wraz z zasadą proporcjonalności, zakres dopuszczalnych ingerencji w tę sferę. Przedmiotem artykułu jest analiza wybranych wyroków TK dotyczących rozumienia koncepcji istoty praw i wolności. Artykuł porusza problem możliwości nabycia ograniczonego prawa rzeczowego w drodze zasiedzenia, zgodnie z kodeksem cywilnym, jako możliwej ingerencji w prawo własności oraz relacji art. 31 ust. 3 do art. 64. 3 Konstytucji i ewentualnych różnic w poziomie ochrony, jaką one dają, w kontekście zachowania istoty prawa własności.

Abstract

The essence of freedoms and rights in the selected jurisprudence of the Constitutional Tribunal concerning the right to property

The concept of the essence of freedom and rights shapes, together with the principle of proportionality, the extent of permissible interference in this sphere. The ar-

¹ ORCID ID: 0000-0003-1728-3361, doktor habilitowany, Zakład Prawa Konstytucyjnego, Kolegium Prawa, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie. E-mail: jkielin@kozminski.edu.pl.

ticle addresses the problem of the possibility of prescription of a limited property right as a possible interference with this right as well as the relationship between Art. 31 sec. 3 and Art. 64. 3 of the Constitution in the context of possible differences in the level of protection they provide in the light of preserving the essence of the property right.

✱

I.

Koncepcja istoty wolności i praw wywodzi się z konstrukcji niemieckich. Określa ona obok zasady proporcjonalności zakres dopuszczalnych ingerencji w sferę wolności i praw. Zasada proporcjonalności jak i koncepcja nienaruszalności istoty wolności i praw ujęte są w art. 31 ust. 3 Konstytucji². Artykuł ten wskazuje na możliwość ustanawiania ograniczeń w korzystaniu z wolności i praw jeżeli jest to konieczne dla realizacji jednej z wartości – bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Wartości te wyrażają koncepcję interesu publicznego³ – są to przesłanki materialne. Jednakże ze względu na zawartą w tym samym artykule zasadę proporcjonalności, zakres ingerencji ze względu na wskazane wartości jest ograniczony. „Granica ograniczeń”⁴ o której mowa w art. 31 ust. 3 Konstytucji jest zakaz naruszania istoty wolności i praw. Przesłanką formalną zaś jest zasada wyłączności ustawowej.

W art. 31. ust. 3 jest więc zawarta zasada ogólna, odnoszącą się do każdego z przypadków prawodawczego ograniczania w korzystaniu z jakiegokolwiek wolności lub prawa człowieka. Istota prawa lub wolności w drodze ustawy zwykłej jest nienaruszalna. By wprowadzić ograniczenie, które naruszy istotę wolności lub prawa, musi obowiązywać wyraźna norma konstytucyj-

² Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

³ L. Garlicki, K. Wojtyczek, *Artykuł 31 ust. 3, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 73.

⁴ *Ibidem*, s. 32.

na (przykładem tego może być art. 21 ust. 2 konstytucji dotyczący wyłączenia⁵ lub art. 216 ust. 3 dotyczący ustanowienia monopolu)⁶.

Przedmiotem niniejszego artykułu będzie analiza wybranych wyroków Trybunału Konstytucyjnego, które ukazują sposób rozumienia tej koncepcji w jego orzecznictwie i zakres dopuszczalnych ingerencji. Dotyczyć ona będzie przede wszystkim kwestii możliwości wprowadzenia ograniczeń prawa własności.

II.

Istota wolności i praw była przedmiotem orzeczeń TK już pod rządami poprzedniej Konstytucji. Odwołanie do niej odnaleźć można w uzasadnieniach wyroków, jednak nie zawierają one definicji tego pojęcia. Po raz pierwszy definicja ta zawarta została w wyroku K 8/96⁷, w którym stwierdzono, że „w treści każdego z konstytucyjnych praw i wolności zawierają się pewne elementy podstawowe, istnienie których jest konieczną przesłanką zachowania przez to prawo lub wolność swej konstytucyjnej tożsamości.” Co oznacza, że „ustawodawcy przysługuje swoboda modyfikowania i ograniczania praw i wolności, ale owe modyfikacje i ograniczenia nie mogą iść tak daleko, by przekreśleniu uległa podstawowa treść (istota) danego prawa lub wolności”⁸. Pełne definicje, inspirowane konstrukcjami niemieckimi znalazły się w wyrokach z 12 stycznia 1999 r.⁹ i z 12 stycznia 2000 r.¹⁰ Trybunał stwierdził w nich, że koncepcja ta opiera się na założeniu, „że w ramach każdego konkretnego prawa i wolności można wyodrębnić pewne elementy podstawowe (rdzeń, jądro), bez których takie prawo czy wolność w ogóle nie będzie mogła istnieć, oraz pewne elementy dodatkowe (otoczkę), które mogą być przez ustawodawcę zwy-

⁵ Tak też L. Garlicki: „(...) wyłączenie jest z natury rzeczy ingerencją w istotę prawa własności, bo oznacza całkowite pozbawienie tego prawa, dlatego wyłączenie musi znajdować odrębną podstawę konstytucyjną i dopuszczalne jest tylko za słusznym odszkodowaniem.” w: L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 2, Warszawa 2015, s. 106.

⁶ M. Zubik, *Prawo konstytucyjne współczesnej Polski*, Warszawa 2020, s. 120–121.

⁷ K 8/96, OTK ZU 1996, t. II, nr 4, poz. 32 s. 46–65.

⁸ Ibidem.

⁹ P 2/98 OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2.

¹⁰ P 11/98 OTK ZU 2000, nr 1, poz. 3.

klęgo ujmowane i modyfikowane w różny sposób bez zniszczenia tożsamości danego prawa i wolności”¹¹.

Interpretacja jednak wskazanego w art. 31 ust. 3 zd. 2 zakazu naruszania istoty ograniczanego prawa¹² lub wolności „nie powinna sprowadzać się jedynie do płaszczyzny negatywnej, akcentującej miarkowanie ograniczeń.” Trybunał wskazał, że należy równocześnie widzieć „stronę pozytywną, związaną z dążeniem do wskazania – choćby przykładowo – pewnego nienaruszalnego rdzenia danego prawa lub wolności, który winien pozostawać wolny od ingerencji prawodawcy nawet w sytuacji, gdy działa on w celu ochrony wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji.” Konieczne jest przy tym uwzględnienie kontekstu sytuacji, w której dochodzi do ograniczenia uprawnienia¹³. Równocześnie jednak, badając czy doszło do naruszenia istoty wolności lub prawa, trzeba mieć na uwadze nie tylko poszczególne ograniczenia z osobna lecz sumę wszystkich ustanowionych przez prawodawcę ograniczeń¹⁴. Jak wskazano w wyroku K 12/95¹⁵, „ani poszczególne ograniczenia, ani ich suma nie mogą naruszać istoty ograniczanego prawa lub wolności”.

Podsumowując, należy stwierdzić, że naruszenie istoty prawa skutkuje brakiem możliwości jego realizacji w praktyce¹⁶, ma więc miejsce wówczas, gdy ograniczenia te nie pozwalają na realizację jego funkcji. Jak słusznie zauważa K. Wojtyczek, podstawą dla ustalenia istoty prawa jest określenie jego funkcji oraz wartości chronionych przez to prawo¹⁷.

III.

Koncepcja istoty wolności i praw stała się przedmiotem wyroków TK przede wszystkim w odniesieniu do prawa własności, prawa zabezpieczenia społeczne-

¹¹ Ibidem.

¹² W wyroku P 2/98 Trybunał rozważając omawiane zagadnienie odniósł się do prawa własności.

¹³ P 2/98 OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2.

¹⁴ K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 213.

¹⁵ K 12/95, OTK 1995, s. 133.

¹⁶ B. Banaszak, *Prawa Człowieka i Obywatela w Nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przeгляд Sejmowy” 1997, nr 5, s. 57.

¹⁷ K. Wojtyczek, op.cit., s. 212.

go, wolności słowa, a także wolności koalicji¹⁸. W sposób najszerszy Trybunał rozważając koncepcję istoty wolności i praw odniósł się do prawa własności.

W wyrokach wydanych przed uchwaleniem obecnej ustawy zasadniczej Trybunał stwierdził, iż prawo własności nie ma charakteru prawa absolutnego – *ius infinitum*¹⁹. Zgodnie jednak z poglądem T. Dybowskiego²⁰, nie należy popadać w drugą skrajność, dopuszczając wszelkie ustawowe ograniczenia prawa własności, uzasadniając tym, że wyznaczają one jego granice. Słusznie stwierdza, że „przepisy ustawowe nie mogą niweczyć podstawowych uprawnień składających się na treść prawa własności, takich jak możliwość korzystania, pobierania pożytków lub pośredniego eksploataowania przedmiotu własności”²¹. W wyroku K 1/91²² Trybunał określił, iż granice swobody korzystania z rzeczy własnej oraz zakres ochrony prawa własności stanowią swoiste ograniczenia właściciela w wykonywaniu tego prawa. Wynikają one z przepisów ustawy zasadniczej oraz mają swoje oparcie w tej ustawach zwykłych²³. Ograniczenia treści i wykonywania prawa własności zawarte są w przepisach o charakterze cywilnoprawnym, wynikających z prawa cywilnego, większość jednak ma charakter publicznoprawny i wynika z prawa administracyjnego²⁴. Przepisy te mogą nakazywać powstrzymanie się od pewnych działań, czy też zakazywać właścicielom określonego sposobu wykonywania prawa własności. Mogą też zezwalać na pozbawienie tego prawa. Istotę prawa własności określa art. 140 k.c.²⁵, definiując to prawo w aspekcie pozytywnym poprzez wskazanie na uprawnienia składające się na nie jako prawo podmiotowe i negatywnym, oznaczającym możliwość wyłączenia przez właściciela ingerencji innych osób w sferę jego prawa. Do uprawnień podstawowych, zgodnie z ko-

¹⁸ L. Garlicki, K. Wojtyczek, *Artykuł 31 ust. 3...*, s. 97 i n.

¹⁹ K 1/91, OTK ZU 1991, poz. 4.

²⁰ T. Dybowski, *Własność w przepisach konstytucyjnych wedle stanu obowiązywania w 1996 r.*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga Pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzciniński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996, s. 321.

²¹ Ibidem.

²² K 1/91, OTK ZU 1991, poz. 4.

²³ Ibidem.

²⁴ SK 9/98, OTK Z U 1999, Nr 4, poz. 78.

²⁵ Dz.U. 1964, Nr 16 poz. 93; S. Jarosz-Żukowska, *Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 549.

deksem cywilnym należy uprawnienie do korzystania z rzeczy i do rozporządzania rzeczą. Korzystanie z rzeczy to uprawnienie do posiadania rzeczy, używania i do pobierania z niej pożytków i innych przychodów, do dyspozycji faktycznych. Rozporządzanie rzeczą to możliwość wyzbycia się własności oraz uprawnienie do obciążenia rzeczy. Wskazane atrybuty tworzą zasadniczy trzon prawa własności ale nie wyczerpują jego zakresu. Jeżeli więc „właściciel byłby w konkretnym wypadku ich pozbawiony, jeszcze pewien zakres uprawnień by mu pozostał”²⁶. Negatywna strona własności oznacza, że inne podmioty prawa nie mają prawa ingerować w sferę uprawnień właściciela²⁷.

Rozważając problem możliwości ograniczenia prawa własności należy wskazać na przyjęte w orzecznictwie Trybunału rozumienie istoty tego prawa. W wyroku P 2/98 Trybunał stwierdził, że w odniesieniu do praw majątkowych, o których mowa w art. 64 Konstytucji, „naruszenie istoty prawa nastąpiłoby w razie, gdyby wprowadzone ograniczenia dotyczyły podstawowych uprawnień składających się na treść danego prawa i uniemożliwiłyby realizowanie przez to prawo funkcji, jaką ma ono spełniać w porządku prawnym opartym na założeniach wskazanych w art. 20 Konstytucji”²⁸. Odwołując się do treści kodeksu cywilnego należy stwierdzić, że naruszenie istoty prawa własności polega na naruszeniu uprawnienia do korzystania z rzeczy i rozporządzania nią w taki sposób, że prawo to nie może spełniać swych podstawowych funkcji. Składniki prawa własności mogą więc być ograniczane przez ustawodawcę, ograniczenia te są jednak dopuszczalne jedynie wtedy, gdy czynią zadość wymaganiom przewidzianym w art. 31 ust. 3 zd. 1 Konstytucji²⁹. Zakres tych ograniczeń nie może jednak niweczyć podstawowych jego składników „wydrążając je i przekształcając w pozór tego prawa”³⁰. W takiej sytuacji bowiem doszłoby do naruszenia podstawowej treści – istoty – prawa własności, co jak wskazuje Trybunał, jest konstytucyjnie niedopuszczalne. W odniesieniu do prawa własności Trybunał podkreślił równocześnie, że „ocena każdego konkretnego unormowania ingerującego w prawo własności musi być dokonywana na tle wszystkich ograniczeń już istniejących.

²⁶ J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1997, s. 76.

²⁷ SK 9/98, OTK Z U 1999, Nr 4, poz. 78.

²⁸ Ibidem.

²⁹ P 11/98 OTK ZU 2000, nr 1, poz. 3.

³⁰ Ibidem.

Konieczna jest zatem analiza sumy ustanowionych ograniczeń, by stwierdzić czy zachowana została „istota” prawa własności. Do naruszenia istoty prawa własności dochodzi więc w ocenie Trybunału wówczas, „gdy regulacje prawne, mimo że nie znoszą samego prawa własności, to jednak w praktyce uniemożliwiają korzystanie z niego i realizację jego funkcji”³¹.

Warto w tym miejscu odnieść się do wyroku SK 9/98, który dotyczył problemu zgodności z Konstytucją rozwiązania zawartego w kodeksie cywilnym, dotyczącego możliwości zasiedzenia ograniczonego prawa rzeczowego – służebności gruntowych. Trybunał ocenił, że instytucja zasiedzenia służebności nie wykracza poza granice wyznaczone normami konstytucyjnymi, gdyż nie pozbawia właściciela uprawnień do korzystania z nieruchomości, ani nie wyklucza możliwości rozporządzania nią³². Uzasadniając to stanowisko stwierdził, że nawet jeżeli „nieruchomość została obciążona ograniczonym prawem rzeczowym i w konsekwencji właściciel nieruchomości obciążonej zostaje ograniczony w możliwości dokonywania w stosunku do niej określonych działań, to nie pozbawia go to jednak innych uprawnień wynikających z prawa własności, takich jak rozporządzanie nieruchomością czy ochrona prawa własności”³³. Pomimo bowiem ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego, właściciel nadal może na przykład: wystąpić z powództwem o zakazanie wykonywania działań sprzecznych z zakresem służebności, wystąpić z roszczeniem o zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności z powodu ważnych potrzeb gospodarczych, powstałych po ustanowieniu tej służebności (art. 291 k.c.), czy też na podstawie art. 294 k.c. żądać zniesienia służebności za wynagrodzeniem, na żądanie właściciela nieruchomości obciążonej w przypadku, gdy skutek zmiany stosunków służebność stała się dla właściciela nieruchomości obciążonej szczególnie uciążliwa, a nie jest konieczna do prawidłowego korzystania z nieruchomości władnącej. Taki zakres środków, którymi dysponuje właściciel przesądza o tym, że regulacji zawartej w art. 292 k.c. nie można zarzucić naruszenia istoty prawa własności. Odnosząc się zaś do problemu zgodności art. 292 k.c. z art. 64 ust. 3 Trybunał stwierdził, że przewidziana w kodeksie cywilnym instytucja zasiedzenia służebności nie narusza zasady ochrony własności, ponieważ istnieje wymóg

³¹ P 30/06, SK 49/05, K 20/07.

³² SK 9/98, OTK Z U 1999, Nr 4, poz. 78.

³³ Ibidem.

spełnienia przewidzianych w kodeksie przesłanek zasiedzenia, a ponadto instytucja ta ma na celu zapewnienie dążenie do wzmocnienia i niewzruszalności powstałych stosunków oraz umożliwienie realizacji przysługujących praw wszystkim podmiotom. Zasiedzenie służebności służyć ma bowiem zapewnieniu porządku prawnego i stabilizacji stosunków.

Podsumowując powyższe rozważania dotyczące zagadnienia ograniczenia prawa własności, słuszne wydaje się przywołanie orzecznictwa francuskiej Rady Konstytucyjnej, wyrażającego pogląd, że ustawodawca może ograniczać prawo własności ale ograniczenia te nie mogą iść tak daleko aby prawo własności „wynaturzyć”, „pozbawić go jego treści” lub nałożyć „ciężar nie do zniesienia”³⁴.

IV.

Rozważając problem rozmięcia istoty prawa własności należy odnieść się do relacji pomiędzy art. 31 ust. 3, a art. 64 ust. 3 Konstytucji, zawierającym przesłanki ograniczenia prawa własności. Zagadnienie to było przedmiotem orzecznictwa Trybunału. Zgodnie z obowiązującą Konstytucją, kwestia ograniczenia prawa własności regulowana jest przez jej art. 64 ust. 3. Artykuł 64 ust. 3 stanowi bowiem, że „własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności”³⁵. Zdaniem Trybunału³⁶ przepis ten pełni podwójną rolę. Stanowi z jednej strony jednoznaczny i wyraźny konstytucyjną podstawę dla wprowadzenia ograniczeń prawa własności, z drugiej zaś zawarte w nim przesłanki dopuszczalności ograniczenia własności „z pewnością stanowią mogą formalne jak i materialne – kryterium dla kontroli dokonanych przez prawodawcę ograniczeń, nie będąc jednakże wszystkimi konstytucyjnymi obwarowaniami zawężającymi w tym zakresie jego swobodę”³⁷. Zagadnieniem budzącym wątpliwość jest więc relacja pomiędzy tymi dwoma artykułami. Artykuł 31 ust. 3 Konstytucji jak wiadomo, zawiera również przesłan-

³⁴ Orzeczenia z 13 grudnia 1985 r., 85–198 DC i z 9 kwietnia 1996 r., 96–373 DC, no 22.

³⁵ Dz.U. 1997, Nr 78 poz. 483 ze zm.

³⁶ P 2/98, OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2.

³⁷ Ibidem.

ki ograniczenia praw. Czy zatem przepis ten może być również stosowany przy ograniczaniu prawa własności? Jak stwierdza M. Zubik³⁸, model określony w art. 31 ust. 3 Konstytucji pozostaje aktualny zawsze jako zasada. Chyba, że został zmodyfikowany wyraźnie przez inne konstytucyjne przepisy. W wyroku P 2/98 Trybunał stwierdził, że odrębne unormowanie problematyki ograniczenia własności poprzez wskazanie przesłanek dopuszczających takiego rodzaju działania także w art. 64 ust. 3 Konstytucji, „nie oznacza wyłączenia zastosowania w odniesieniu do tego prawa zasady generalnej wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji”³⁹. Stanowisko to Trybunał uzasadnił po pierwsze, miejscem art. 31 ust. 3 w systematyce rozdziału II ustawy zasadniczej – znajduje się on bowiem wśród zasad ogólnych, a ponadto funkcją, jaką przepis ten pełni w zakresie unormowań dotyczących praw i wolności jednostki. W wyroku podkreśla równocześnie, iż funkcja ta polega na określeniu pewnych nieprzekraczalnych granic ingerencji państwa w sferę gwarantowanych konstytucyjnie praw i wolności. Treść art. 64 ust. 3 Konstytucji nie zawiera jednak wskazania wartości i dóbr, których ochrona przemawia za dopuszczalnością ingerencji w prawa właściciela. Stąd też, nie powinien być on traktowany jako przepis szczególny, wyłączający zasadę ogólną, która jest zawarta w art. 31 ust. 3 Konstytucji⁴⁰. Jeżeli przyjąć zasadę odwrotną, wówczas mogłoby dojść do relatywizacji ochrony prawnej, zagwarantowanej prawu własności przez Konstytucję⁴¹. Mając powyższe na uwadze Trybunał określił relację pomiędzy art. 31 ust. 3 Konstytucji, a art. 64 ust. 3 w ten sposób, że uznał, iż w przypadku prawa własności art. 31 ust. 3 powinien spełniać rolę podstawową, art. 64 ust. 3 zaś traktować należy „wyłącznie jako konstytucyjne potwierdzenie dopuszczalności wprowadzenia ograniczeń tego prawa”⁴². Pogląd powyższy został powtórzony w późniejszym orzecznictwie, w tym w wyroku z 12 stycznia

³⁸ M. Zubik, op.cit., s. 123.

³⁹ Na ten temat także: S. Jarosz-Żukowska, op.cit., s. 211–212.

⁴⁰ K. Zaradkiewicz uważa, że potraktowanie art. 64 ust. 3 jako przepisu szczególnego wyłączającego ogólną zasadę zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji, prowadzi do zbyt daleko idących następstw skutkujących zrelatywizowaniem ochrony prawnej, którą daje ustawa zasadnicza, K. Zaradkiewicz, *Komentarz do art. 64 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek., Warszawa 2016, s. 1459.

⁴¹ P 2/98, OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2.

⁴² Ibidem.

2000 r.⁴³ Wskazana argumentacja znajduje również potwierdzenie w analizie prac nad ustawą zasadniczą. Zgodnie z materiałami źródłowymi, zamierzeniem twórców Konstytucji nie było takie ukształtowanie treści art. 31 ust. 3, które sprowadzałyby się do „uzupełnienia” tych postanowień konstytucyjnych, w których nie zawarto szczegółowych unormowań w zakresie ograniczania praw i wolności jednostki⁴⁴.

Podsumowując problem charakteru relacji pomiędzy art. 31 ust. 3, a art. 64 ust. 3 Konstytucji Trybunał stwierdził, że dopuszczalność ograniczenia konstytucyjnego prawa własności jest możliwa przy uwzględnieniu zarówno wymagań zawartych w przepisie dotyczącym prawa własności jak i wymagań przewidzianych w art. 31 ust. 3 Konstytucji⁴⁵.

V.

Koncepcja istoty wolności i praw budzi wiele kontrowersji zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Nie jest przede wszystkim do końca przesądzony jej charakter. Wyroki Trybunału w dalszym ciągu nie dają zupełnej odpowiedzi między innymi na pytanie: czy zawsze istnieje możliwość ustalenia abstrakcyjnej treści wolności i prawa, którego naruszenie nie jest możliwe czy też należy ją ustalać w odniesieniu do konkretnego przypadku. Wydaje się, że w przeważające jest to drugie rozumienie

⁴³ P 11/98 OTK ZU 2000, nr 1, poz. 3, a także w późniejszych wyrokach TK np. K 20/08, OTK-A 2010, Nr 10, poz. 129, SK 25/09 OTK – A 2012, Nr 1.

⁴⁴ Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego 1995r., nr XXXVII. Podkreślić równocześnie należy, iż niektórzy przedstawiciele doktryny wskazują, iż art. 64 ust. 3 mówiący o prawie własności jest niepotrzebnym powtórzeniem zasady ogólnej zawartej w art. 31 ust. 3, B. Banaszak, *Prawa Człowieka i Obywatela w Nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przeгляд Sejmowy” 1997, nr 5, s. 57. Warto zwrócić uwagę na odrębny pogląd, który wyraża K. Zaradkiewicz. Jego zdaniem pojęcia „istoty prawa” ujęte w art. 31 ust. 3 i 64 ust. 3 Konstytucji mają różny charakter, nie można ich utożsamiać. Uważa, że „istotę prawa własności” o której stanowi art. 64 ust. 3 należy rozumieć jako „idealny” i niezmienny wzorzec, stanowiący „miarę dopuszczalnego zakresu kształtowania ram i treści rozwiązań ustawowych”. K. Zaradkiewicz, *Instytucjonalizacja wolności majątkowej koncepcja prawa podstawowego własności i jej urzeczywistnienie w prawie prywatnym*, Warszawa 2013, s. 337.

⁴⁵ P 2/98, OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2, s. 16.

ale czy w każdym przypadku? Ponadto rację należy przyznać A. Łabno⁴⁶, iż nadal trudnym do ustalenia pozostaje, co jest istotą danej wolności, prawa a co jego „otoczką”.

Kolejnym zagadnieniem budzącym wątpliwość jest możliwość ustalenia, czy istnieje możliwość wskazania „istoty” i jej zakresu w stosunku do każdej wolności lub prawa. Nie ulega wątpliwości, że taka możliwość istnieje w stosunku do prawa własności, do którego Trybunał odniósł się we wskazanych wyżej orzeczeniach. Jednakże w stosunku do innych praw i wolności wskazanie ich „istoty” może powodować trudności. L. Garlicki⁴⁷ stwierdza, że nie do każdej wolności i prawa wymienionych w Konstytucji ta koncepcja ma zastosowanie. Jego zdaniem bowiem nie ma podstaw do uznania, że zakaz naruszania „istoty” odnosi się na przykład do praw socjalnych. Wydaje się zatem, że koncepcja ta stanowić będzie przedmiot zainteresowania Trybunału, ponieważ w dalszym ciągu problemy o podstawowym charakterze dla rozumienia tej koncepcji nie w pełni zostały rozwiązane.

Literatura

- Banaszak B., *Prawa człowieka i obywatela w nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 5.
- Dybowski T., *Własność w przepisach konstytucyjnych wedle stanu obowiązywania w 1996 r.*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga Pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzciński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996.
- Garlicki L., Wojtyczek K., *Artykuł 31 ust. 3*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 2, Warszawa 2015.
- Ignatowicz J., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1997.
- Jarosz-Żukowska S., *Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014.
- Łabno A., *Ograniczenie wolności i praw człowieka na podstawie art. 31 Konstytucji RP*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.

⁴⁶ A. Łabno, op.cit., s. 708.

⁴⁷ L. Garlicki, op.cit., s. 35.

Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.

Zaradkiewicz K., *Instytucjonalizacja wolności majątkowej koncepcja prawa podstawowego własności i jej urzeczywistnienie w prawie prywatnym*, Warszawa 2013.

Zaradkiewicz K., *Artykuł 64. ust. 3, [w:] Konstytucja RP, Komentarz, t. I*, red. M. Safjan, Bosek L., Warszawa 2016.

Zubik M., *Prawo konstytucyjne współczesnej Polski*, Warszawa 2020.